

L'exposició «Literatures de l'exili», Barcelona, Centre de Cultura Contemporània, octubre 2005-gener 2006. — Entre l'octubre de 2005 i el gener de 2006, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona va acollir l'exposició *Literatures de l'exili*, els comissaris de la qual foren Julià Guillamon, Joaquim Jordà i Francesc Abad, i assessorada per Maria Campillo, Albert Manent i Francesc Vilanova. En paraules de Julià Guillamon, es tractava de visualitzar «un relat de l'exili amb totes les seves bifurcacions» territorials, morals, humanes, estètiques i narratives. Amb aquest punt de partida, la mostra es va organitzar al voltant de dotze àmbits ben diferenciats: els darrers dies de la Catalunya republicana; els vençuts; l'exiliada; K.L. Reich; París 1940; la ruta d'Amèrica; oda a Catalunya des dels tròpics; l'ombra de l'atzavara; Quetzalcoàtl; megàpolis; temperatura; i tornar o no tornar. La primera impressió, veient l'organització interna de la mostra en aquests àmbits, era la possibilitat de vincular cada àrea amb noms concrets: Antoni Rovira i Virgili, Xavier Benguerel, Artur Bladé Desumvila, Joaquim Amat-Piniella, Sebastià Gasch, etc. Juntament amb aquests noms, hom descobria la resta d'escriptors i intel·lectuals que havien hagut de marxar de Catalunya el febrer de 1939: Carles Riba, Josep Pous i Pagès, Francesc Trabal, Armand Obiols, Mercè Rodoreda, Clementina Arderiu, Pompeu Fabra, C.A. Jordana, Domènec Guansé, etc.

Per a evitar que l'exposició fos una simple mostra de fotografies i documents, els comissaris van treballar amb molta cura l'escenografia i els elements que la composaven. Es van emprar filmacions d'època, incloses algunes de l'arxiu particular de Pere Calders, combinades amb reportatges actuals, a cura de Joaquim Jordà. El cineasta va voler captar la contemporaneïtat de l'exili, redescobrint els escenaris i entrevistant alguns dels supervivents de l'èxode de 1939, o els seus descendents. Francesc Abad es va encarregar de les instal·lacions, entre les quals destacava la biblioteca de l'exili, en el tram final de l'exposició, una estructura d'acer i vidre que contenia una tria d'aquells llibres que haurien de ser la base d'una bona biblioteca de la diàspora. A banda d'aquests elements hi eren fonamentals les fotografies i els objectes personals. Què es podia dir davant la corbata de Pere Vives, l'amic d'Agustí Bartra assassinat a Mauthausen, corbata que Bartra va guardar per a donar testimoni de la tragèdia del seu amic? O de l'exemplar del *Diccionari general de la llengua catalana*, que va sortir del domicili barceloní de la família Pi-Sunyer Cuberta, va anar a França, a la Gran Bretanya i a Amèrica i va tornar a Barcelona? O el despertador de C.A. Jordana i les claus de Francesc Trabal? Al costat d'aquests objectes, un oli de Mercè Rodoreda, una cadira de Muebles Sur, de Santiago de Xile, etc. *Literatures de l'exili* no era només l'escriptura, els llibres; eren tot d'itineraris, vivències creuades, mons imaginats i altres per descobrir. En aquest sentit, l'espai dedicat als tròpics (la República Dominicana, fonamentalment) era un dels punts crucials d'aquesta descoberta.

Un altre element fonamental de la mostra va ser la informació cartogràfica. De la mà de Víctor Hurtado, el visitant podia veure les rutes de sortida de Catalunya, els viatges i la instal·lació dels escriptors a Amèrica; els domicilis localitzats en ciutats com Montpeller, Santiago de Xile o Mèxic DF. La informació cartogràfica era visualment impactant, en poder comprovar el visitant com es van moure, individualment o col·lectiva, molts dels escriptors exiliats.

Tal com escrivia Maria Campillo, el desembre de 2005, «l'exposició, que desplega la narració del desplaçament en forma de viatge té, naturalment, diversos nivells de lectura, de l'emocional i el reivindicatiu al més especialitzat, atès l'alt contingut gràfic i documental inèdit». Efectivament, les reaccions dels visitants —Maria Campillo citava l'exemple de Xavier Jordana que «ens deia, trasbalsat, que finalment havia entès la dimensió col·lectiva de la tragèdia identitària del seu avi i dels seus pares»— foren diverses, en funció dels múltiples suggeriments que el muntatge ofería: des de l'angúnia del túnel fosc d'entrada i l'àmbit del pas de la

frontera, deixant enrera el mas Perxers i l'Empordà, fins la lluminositat que semblava desprendre's del racó dedicat al tròpic o l'amplitud dels espais mexicans. Era una exposició plural, muntada a partir de mirades diferents, però complementàries, per tal de fer present un episodi històric sense precedents en la història europea del segle xx. [F. Vi.]